

EEN TOERIST AVANT LA LETTRE OP EEN ACHTTIENDE-EEUWS OORLOGSSCHIP

Den 11^e februari zagen wij niet ver van ons vandaan twee Spaanse barken een Turkse galei nemen. De ene bark stak de galei de loef af, zodat hij niet naar Turkse wal kon ontvluchten, terwijl hij hem telkens opzij vuur gaf, terwijl de andere bark hem van achteren inblies. Men kon aan het geschreeuw dat op de galei bij ieder schot dat erop gedaan werd horen, dat zij raak schoten. De Turk streek zijn vlag en draaide bij, en de barken klampten hem aan weerszijden aan boord, en zette met hem koers naar de Spaanse kust. En wij zetten meer zeilen bij en vervolgden onze koers naar Gibraltar.’ Het is begin 1760 wanneer Joannes Veltkamp – ‘Opper Heel en Geneesmeester’, zoals hij dat vol trots zelf vermeldt – aan boord van het oorlogsschip de Glinthorst (43,3 meter lang, bijna 200.000 pond geschut) getuige is van een schermutseling tussen twee Spaanse schepen, die een Barbarijse kaper weten te verschalken. Veltkamp is eigenlijk een vreemde eend op het schip. De Zwollenaar is pas op latere leeftijd ter zee gegaan en na vier reizen is het ook weer over. Waar anderen vooral over de reis en het weer berichten, stelt Veltkamp zich als een toerist avant *la lettre* op. Hij beschrijft kerken, paleizen, kloosters en de mensen (hij schrijft over Algerijnse vrouwen die hij overigens niet geacht werd te zien: ‘wat hun schoonheid aanbelangt, zij waren net en welgemaakt van lijf en leden, net en fijn besneden van gezicht, zwart haar en bruine ogen’) en maakt amper melding van zijn eigen werkzaamheden. Daarnaast maakt Veltkamp tekeningen van

zaken die hij als belangwekkend beschouwt, waaronder de overval op het Noord-Afrikaanse piratenschip. Interessanter is de tekening van een suikerplantage op Sint Eustatius; er zijn niet zoveel contemporaine afbeeldingen van werkzaamheden op plantages. De Heemskerkse promovendus Rosanne Baars publiceert het in het Scheepvaartmuseum bewaarde handgeschreven journaal met een uitgebreide inleiding. Zij schetst hierin de achtergronden van de reizen, van de plaatsen die Veltkamp bezoekt, het leven en werken op een oorlogsschip en het leven van Veltkamp. Ze heeft niet alleen de tekst aangepast aan de moderne Nederlandse spelling, ze geeft ook uitleg bij de tekst. Zo licht ze toe dat wanneer een schip van de achterzijde wordt beschoten (‘inblies’), de meest zwakke plek werd geraakt. Dit was namelijk de spiegel en daarin zat veel glas. Baars’ uitleg zorgt ervoor dat de tekst toegankelijker wordt. Toch heb je als lezer de neiging de uitleg over te slaan en door te lezen, want Veltkamp heeft behoorlijk veel te melden. Zo reist hij twee keer – de schepen waarop hij vaart zijn konvooibeschermers – naar het Middellandse Zeegebied en doet daar onder andere Malaga, Livorno, Algiers en Tunis aan. In 1761 maakt hij een korte reis naar Lissabon en Cádiz, terwijl hij net terug is van een trip naar Sint Eustatius. In Cádiz is Veltkamp getuige van het aan boord smokkelen van goud en zilver van de zilvervloot. ‘s Nachts komen dames met twee monniken aan boord. De monniken krijgen wijn, de dames worden naar de slaapkamer van de kapi-

tein geleid, alwaar zij van hun in grof linnen genaaide geldgordels worden ontdaan. Het zijn zo van die aardige inkijkjes in de handel en wandel van Nederlandse zeevaarders, die Joannes Veltkamp ons gunt. Het Scheepvaartmuseum heeft Veltkamps journaal terecht laten uitgeven. Het is een interessante primaire bron, zowel wat betreft de tekst als de – vrij naïeve – tekeningen. Jammer alleen dat ervoor gekozen is het huisstijllettertype in de tekst te verwerken. Het is vaak te groot en te afwijkend van de reguliere letters.

Veltkamp was afwijkend. Je zou willen weten hoe hij in latere jaren als stadsarts van Zwolle terugkeek op zijn vijf varende jaren.

Ger Jan Onrust

HET JOURNAAL VAN JOANNES VELTKAMP (1759-1764). EEN SCHEEPSCHIRURGIJN IN DIENST VAN DE ADMIRALITEIT VAN AMSTERDAM. Rosanne Baars (WBooks, Zwolle 2014), 160 blz., € 22,95